

Vestlandsbygd mistet 34 menn under krigen: - Grusomme minner

KOMMER: Kong Harald kommer til Telavåg for å overvære 50 års krigsminne. (foto: NTB)

Kong Harald til Telavåg 50 år etter

— Jeg vet at i huset til Lauritz og Martha Telle ble det gjemt noen norske med våpen. Tyskerne kom over dem tidlig om morgenen mens de sov. To tyskere ble drept. Den ene av dem var veldig viktig, og sjefen for tyskerne i Norge hevet seg på hele Telavåg. Folk måtte stå på en haug og se på at husene deres ble sprengt!

AV
AUDUN STØLÅS, NTB

Daniel Telle (9) fra Telavåg forteller dette på spørsmål om hva han vet om det som skjedde i bygda hans for 50 år siden. Søndag 26. april skal han sammen med Hilde Midtveit (13) overrekke blomster til kong Harald, som sammen med stortingspresident Jo Benkow kommer til Telavåg for å delta på 50-årsminnet for de grufulle krigshendingene som er knyttet til bygdesamfunnet ytterst på Sotra.

Telavåg mistet 34 av sine menn under krigen, 31 av dem døde i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen utenfor Berlin. Hvert eneste hus, hvert naust og hvert løe ble brent eller sprengt. Rikskommisær Josef Terboven holdt sitt ord om at det skulle ikke være stein tilbake på stein i Telavåg etter hans personlige hevn over vennen Johann Behrens. Han var en av de to tyske offiserene som ble drept under skuddvekslingen i huset til Lauritz og Martha Telle.

Simon Øvretveit, en av dem som overlevde oppholdet i Sachsenhausen, sier det slik:

— Når jeg i dag tenker på det som skjedde, virker det nesten som en ond drøm, som noe uivirkelig, og jeg kan nesten ikke forstå at det har skjedd. Men så grusomt som det var går det ikke an å spille, slik noen hevder.

Englandsfart

Avsides som Telavåg ligger, ble det et viktig kontaktpunkt for

OVERLEVDE: Simon Øvretveit, en av dem som overlevde oppholdet i Sachsenhausen, ved krigsminnesamlingene på Telavåg Museum (NTB-foto Audun Stølås)

Englandsfarten i de to første krigsårene.

— Særlig etter at Steinorganisasjonen sprakk var det mange flyktninger som kom til Telavåg for å finne båtskyss vestover, forteller Simon Øvretveit. Sju fiskebåter fra Telavåg var med i farten på Shetland. Om lag 50 ungdommer fra den vesle bygda på 400 mennesker dro vestover.

Norske motstandsfolk kom også andre veien med våpen, ammunisjon, sprengstoff og annet utstyr. I april 1942 ble to agenter fra Kompani Linge — Arne Værum og Emil Hvaal — smuglet i land i Telavåg. Gestapisten Bjørgan fra statspolitiet i Bergen fikk nyss om dette da han kom til Telavåg og ga seg ut for å være flyktning som søkte båttilflyktning til England. Han varslet Gestapo som slo til med en betydelig styrke. Klokken 04 om morgenen søndag 26. april ble huset til Lauritz og Martha Telle omringet. Under skuddvekslingen ble de to tyske Gestapo-offiserene Behrens og Bertram drept. Det samme ble Linge-mannen Arne Værum, mens Emil Hvaal ble hardt såret.

Torturert

12 kvinner og menn fra Telavåg ble arrestert søndagen og mandagen og ført til Bergen der de under forhørene ble torturert. Særlig ille gikk det ut over det eldre ekteparet Martha og Lauritz Telle.

— Tirsdagen og onsdagen var det helt rolig, og vi tenkte at tyskerne hadde tatt dem de var ute

etter. Ingen av oss tenkte på at en av dem som lå igjen etter skuddvekslingen i Telles hus var en av de høyeste offiserene i de tyske styrkene i Norge. Hadde vi visst det hadde nok flere prøvd å komme seg, unnå, forteller Simon Øvretveit, som fortsetter:

— Men natt til torsdag slo tyskerne til for fullt. Alle menn mellom 16 og 60 år ble samlet i en løe. Tyskerne plasserte sprengstoff rundt løen, og vi tenkte at vår siste time var kommet. Men om ettermiddagen ble vi ført opp på en knaus for å se på at de tre første husene i Telavåg ble sprengt i luften, forteller Øvretveit.

Senere ble mennene ført til Bergen og innkvartert på Sandviken skole. De 72 telavåginger ble så sendt til Grini og derfra til Sachsenhausen. 31 av dem kom aldri tilbake. Lauritz Telle og sønnen hans Lars Elias ble igjen på Grini, der Lars Elias ble skutt i 1943.

Kvinner og barn

Dagen etter at mennene var arrestert, ble barna, kvinnene og de eldre menn i Telavåg — 268 personer i alt — stuet sammen i ungdomshuset. I to dager satt de der og hørte og så hvordan bygda deres ble jenvet med jorden. Så ble de ført ombord i båter. Etter en redselsnatt kom de til Bergen. Her ble de innkvartert på Stortveit skole.

Tyskerne hadde planer om å skille mødre og barn slik at kvinnene og barn under sju år skulle sendes til en arbeidsleir på Øst-

BLOMSTER: Daniel Telle (9) og Hilde Midtveit (13) skal overrekke blomster til kong Harald, som sammen med stortingspresident Jo Benkow kommer til Telavåg søndag for å delta på 50-årsminnet for de grufulle krigshendingene som er knyttet til bygdesamfunnet ytterst på Sotra. (NTB-foto Audun Stølås)

landet, mens barna som var over sju år skulle plasseres i leirer eller hos «rett-tenkende» nordmenn. Denne planen ble forpurret av at det brøt ut skarlagensfeber og dif-

teri blant barna mens de var internerert på Stortveit. De syke barna ble innelåst alene på klasserom på skolen.